

A magyar színház, ha kissé késve és némi nosztalgiaiából is, kezdi felfedezni a századelő magyar drámáját. Most a József Attila Színház azzal a revelációval szolgált, hogy *Bródy Sándor A tanítónő* című darabjának eddig ismeretlen, 1908-as változatát mutatta be.

Bródy többször átírta ezt a művét (az egyik változatban nem szerepel az anya alakja), s a kor követelményeinek megfelelően happy endingesítette. Ezzel a törekvésével nem áll egyedül. A közönségsiker érdekében Móricz Zsigmond is gyakran tett ilyen engedményeket a színháznak. Kétségtelen, hogy az eredeti befejezés jobban illik a darab szelleméhez, az író etikájához. Egy művelt, fiatal lány szembe kerülése az őt körülvevő világgal és annak erkölcsével, olyan konfliktushelyzet a század eleji magyar faluban, amely szükségszerűen Tóth Flóra kudarcával végződik. Ez a vereség azonban győzelem is: a tanítónő emelt fővel, töretlen gerinccel távozik a kisszerű közegeből, amely nem tudta megtartani és megbecsülni az igazi emberi értéket.

A délvidéki falu társadalmának és jellegzetes típusainak megformálásában Bródy remekel. Az első felvonás íróilag is a darab legjobb része. A második és harmadik felvonás egyenletlenebb, sok ismétléssel és üresjáráttal. A realista jellembrázolást népszínműves karikatúrák váltják fel.

A TANÍTÓNŐ

Szerencsi Éva (Tóth Flóra) és Józsa Imre (Tuza Zsolt)
A tanítónő előadásán

Itt érvényesül leginkább az a leegyszerűsítő tendencia, amire már Kosztolányi Dezső kritikája figyelmeztet: „A színlap életképnek nevez. Egy izgató és ragyogó fotográfia az életről, de nem perspektíva. Nézzétek, mondja az író... minő kékek a hullámok vagy minő viharosak, és minő mély, mély alattunk a víz. De a mérőönt nem bocsátja le.”

Ezeket az írói egyenletlenségeket az összefogottabb előadás érdekében a dramaturgnak kellett volna megrostálnia. *Siklós Olga*-ban a rendező elnyomta a hajdani dramaturgot. Jobban tisztelte az író szövegét ahhoz, semhogy kigyomlálja. Így a kitűnő, feszes kezdés után egyre fáradó,

részleteire széteső előadás jött létre, amelyet a színházi alakítások emelnek meg. Ritkán láthatunk ennyi egyenletes, jó teljesítményt a József Attila Színház színpadán, s ez mindenképpen a vendégrendező érdeme is. Igaz, A tanítónő kifejezetten szerepdarab. Bródy jól ismerte a színpad törvényeit és a színház világát ahhoz, hogy színészekben gondolkodjon. Tóth Flórát olyan színésznők keltették életre, mint Varsányi Irén és Tökés Anna. **Nyomdokukba lép most Szerencsi Éva — a megváltozott izlésnek megfelelő — érdekesen modern tanítónője. Bár a környezet hangsúlyozottan korabeli (Schandl Gábor díszlete és Kemenes Fanni jelmezei), ez a Tóth**

Flóra kicsit az életbe induló, tudatos fiatalág jelképe, a minden korban újat akaró és újat kereső generáció előhírnöke. Az ő ellenpólusa Tuza Zsolt tanító, aki *Józsa Imre* nagyszerű alakításában az előadás főszereplőjévé nő. Őt már betörte az idő és a tapasztalás, noha nem gyávább, csak szelídebb és szkeptikusabb a fiatal lánynál. Mégis Bródy az ő szájába adja az értelmiség megalázó helyzetét bíráló mondatokat. A falusi előkelőségek panoptikumából kiemelkedik a parasztmilliomost megformáló *Horváth Sándor*. Az ő öreg Nagyja földhözragadt, ravasz paraszt; aki azt hiszi, pénzzel mindent el lehet intézni. Az elvakult fanatizmus megtestesítőjeként remekel *Kovács Titusz*: minden elfojtott mozdulata, szemvillanása, egész megjelenése hihetetlen intenzitású indulatokról árulkodik. Kitűnő karaktertffigura Káldi *Nóra* mindenkit agyonetető kántorkisasszonya, akárcsak *Bánffy György* jóviális és tenyérbemászó szolgabírója. *Tolnai Miklós* küszködik ifjú Nagy nem neki való szerepével. Csak néha tudja hitelesíteni ezt a vadászó-mulatozó vidéki potentátót, akinek jó útra térese a darab dramaturgiai döccenője. Pálfordulása éppúgy nem hihető, mint az, hogy Tóth Flóra feleségül megy hozzá. Mindkét jellembeli következtetlenséget a kor kívánta írói engedménynek kell tekintelnünk.

(ézsias)

Jelenet A tanítónő József Attila színházi előadásából (Fotó: MTI — Földi Imre)

